

Варварецька Г. А.
Одеська національна морська академія

ПРОФЕСІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ У СИСТЕМІ СУМІЖНИХ НАУКОВИХ КАТЕГОРІЙ

У статті представлений теоретичний аналіз педагогічної категорії “професійна спрямованість”. Показаний її взаємозв’язок із прикладною та практичною спрямованістю.

Ключові слова: спрямованість, прикладна спрямованість, практична спрямованість, професійна спрямованість навчання, професійна спрямованість особистості.

Будь-яке теоретичне знання створюється насамперед шляхом удосконалення розумової діяльності людини, тому саме категорії є вузловими пунктами, щаблями пізнання людиною об’єктивної реальності. Це означає, що завдяки категоріям у предметах (об’єктах, явищах) виявляється їхня сутність. У педагогічних категоріях відтворені сутнісні ознаки й особливості тих чи інших педагогічних об’єктів чи явищ.

Проте, не усяке поняття може претендувати на роль категорії – “узагальненого поняття науки, що фіксує опорні, ключові знання про відповідні об’єкти, явища, процеси” [3, с. 102]. Необхідною ознакою категорії є відображення найважливіших властивостей матерії або боків дійсності, а також наявність у цієї категорії деякої сполученої з нею парної категорії, з якою вона знаходиться у нерозривному зв’язку.

Серед педагогічних категорій, що їх досліджують сучасні науковці, – “якість” (Е. Карпова), “професіоналізм” (Н. Гузій), “педагогічна свідомість” (О. Цокур) та ін. Категорію професійної спрямованості дослідники вивчають у двох взаємообумовлених аспектах: як дидактичний принцип (Г. Білецька, Л. Васіна, Ю. Галайко, І. Главатських, Л. Гусак, В. Копетчук, В. Львова, М. Миронюк, Л. Моторна, С. Рибак, Н. Саморук, В. Сліпчук, С. Сошенко, О. Томащук, С. Цецик, С. Цимбрило та ін.) та як якість особистості (І. Берьозкіна, В. Петрук, Л. Сподін та ін.).

Мета статті. Схарактеризувати сутність категорії “професійна спрямованість” у системі інших, сполучених з нею категорій, на прикладі математичної підготовки.

В загальному розумінні, спрямованість – це: “зосередженість думок, інтересів, направлених на досягнення цілі” [8, с. 16]; “чітке визначення та прогнозування майбутніх результатів діяльності (матеріальних, психологічних, духовних та ін.)” [7, с. 4]; прикладний – прикладений до діла, той, що має практичне значення, а практичний – той, що відноситься до області життєвого досвіду, реальних потреб [8, с. 16].

Прикладну спрямованість навчання математики розуміють як орієнтацію змісту і методів навчання на застосування математики в техніці і суміжних науках, професійній діяльності, народному господарстві та побуті [4]. Науковці дійшли висновку, що ідея прикладної спрямованості

безпосередньо пов'язана із засобами її реалізації: прикладні задачі; приклади зв'язку теорії з практикою (походження понять, зв'язок математичних абстракцій із реальними об'єктами); експеримент, практичні та лабораторні роботи; міждисциплінарні зв'язки тощо. Прикладна спрямованість математичних дисциплін, на думку науковців, дає змогу: розглядати математику як інструмент пізнання; навчати елементів математичного моделювання; формувати прийоми розумової діяльності, необхідні для застосування теоретичних знань; виховувати математичну інтуїцію, що базується на свідомому розумінні походження та реальної семантики.

Практична спрямованість навчання математики – це спрямованість змісту і методів навчання на розв'язування задач і вправ, на формування навичок самостійної діяльності математичного характеру [4].

Аналіз наукових джерел дає змогу зробити висновок, що існує кілька підходів до визначення сутності дефініції “*професійна спрямованість*”, а саме “*професійна спрямованість навчання*” та “*професійна спрямованість особистості*”.

Так, професійну спрямованість навчання характеризують як:

– встановлення зв'язків між навчальним предметом і професійною практикою (І. Лернер);

– педагогічну та методичну категорію, що характеризує цілеспрямовану взаємодію педагогів і студентів, у процесі якої відбувається засвоєння студентами базового змісту природничо-наукових дисциплін, що відображає активність студента в оволодінні професійними знаннями, вміннями та навичками (Л. Моторна);

– систему методів і засобів, якими забезпечується орієнтація навчально-виховного процесу на формування професійної культури студента (Л. Гусак);

– форму організації навчального процесу студентів, за якої формується система природничо-наукових знань і вмінь, котрі є основою для засвоєння спеціальних дисциплін, оволодіння професією, застосування природничо-наукових знань у майбутній професійній діяльності (Л. Моторна);

– специфічний процес пізнання особистістю об'єктивної дійсності, спрямований на оволодіння системою знань з основ певної професії, вміннями і навичками їх практичного застосування, досвідом удосконалювати себе як професіонала (В. Копетчук);

– інтеграцію фундаментальних та професійно орієнтованих знань, вмінь, навичок; формування наукового світогляду (М. Берулава, В. Сліпчук);

– поетапний, цілеспрямований процес формування у майбутніх фахівців позитивної мотивації до вивчення математичних дисциплін через розкриття їх значущості у майбутній професії; професійних якостей; професійних знань, вмінь і навичок (інтегрувати ідеї з різних галузей наук, оперувати міждисциплінарними категоріями, обробляти дані

експериментальних досліджень за допомогою методів математичної статистики, аналізувати математичні моделі, удосконалювати їх і будувати нові тощо) (С. Цецик);

– застосування набутих знань на практиці при оволодінні конкретною професією при незмінному викладанні основ наук у тому ж самому обсязі та глибині (С. Батишев);

– дидактичний принцип, що: регулює в освіті співвідношення загального і специфічного, визначає діалектику взаємодії цілісного розвитку особистості та особливого, професійного (Г. Худякова); виражає необхідність органічного поєднання загальної і професійної освіти та орієнтує на цілеспрямоване навчання студентів застосування одержаної системи знань у галузі здобутої професії (А. Кудрявцев); виступає основою зв'язку загального знання та способів його застосування з певними конкретними знаннями (техніка, технологія) та прийомами його використання на рівні однієї професії чи групи професій (О. Дубинчук); забезпечує орієнтацію змісту, форм, методів і засобів навчання та формування професійних знань, навичок і умінь майбутніх фахівців (Н. Самарук); полягає у своєрідному застосуванні педагогічних засобів, при якому забезпечується засвоєння студентами передбачених програмами знань, умінь, навичок і, водночас, успішно формується інтерес до певної професії, ціннісне ставлення до неї, а також відповідні професійно важливі якості (Р. Гуревич, М. Махмутов); зміст навчального матеріалу з дисципліни, а також прийом і методи її навчання, формування в студентів окремих знань і вмінь у процесі викладання цієї дисципліни (І. Блаватських, В. Львова, О. Томащук, Г. Худякова); регулює взаємозв'язок загальноосвітніх, загальнотехнічних знань і конкретно-практичний характер знань і вмінь в обраній професії, націлює на формування професійної спрямованості особистості (С. Цимбрило).

Як можна бачити, в умовах професійної школи поняття “професійна спрямованість” охоплює проблему органічного поєднання загальноосвітньої, фундаментальної та спеціальної підготовки.

Спрямованість особистості вчені (Б. Ананьєв, М. Божович, Б. Додонов, К. Платонов та ін.) переважно трактують як складне синтетичне і динамічне утворення, що є сукупністю потреб, настанов, інтересів, цілей, схильностей, ідеалів і переконань, а *професійну спрямованість* – як стрижень особистості, що визначає своєрідність та значення цієї особистості для суспільства.

І. Берьозкіна, досліджуючи процес формування професійної спрямованості майбутніх інженерів у процесі навчання математичних дисциплін, визначає її як “інтегральну якість особистості, яка визначає її готовність до інженерної діяльності, що виражається в сукупності мотивів, настанов, потреб у технічній творчості, прагненні до винахідливості, здатності розв'язувати професійні задачі, системному світогляді,

інноваційно-творчій позиції, переконаннях і цінностях, а також у готовності сприймати та уявляти світ техніки й творчо діяти в ньому” [1, с. 11].

Професійна спрямованість особистості студента, на думку Л. Сподін, – це інтегративне поняття, яке “відображає складний комплекс психічних властивостей і станів, що спонукає до навчальної і виробничої діяльності та обумовлює професійний вибір, процес оволодіння професією, самореалізацію в ній, характеризується мотивами вибору професії та вищого закладу освіти, інтересами та нахилами до майбутньої професійної діяльності, професійними намірами, ціннісними орієнтаціями, пов’язаними з майбутньою професійною діяльністю, стійким позитивним ставленням до професії, усвідомленням самовизначення, самооцінкою професійних здібностей, інформованістю про зміст професії і умови професійної діяльності” [6, с. 7]. Автор відзначає, що професійна спрямованість обумовлює правильний вибір професії, ставлення до різних видів навчальної діяльності, самонавчання і самовиховання, впливає на професійну адаптацію, професіоналізм фахівця. На наш погляд, професійна спрямованість у такому трактуванні досить близька за змістом з професійною орієнтацією.

В. Петрук також виводить професійну спрямованість поза межі навчання та характеризує її через “відповідність провідного мотиву професії реальному змісту професії” [5, с. 37]. На думку дослідниці, домінантним показником професійної спрямованості є зміст та глибина професійного інтересу з урахуванням його положення в системі мотивів, що утворюють професійну спрямованість студента.

Н. Ванжа визначає професійну спрямованість через “сукупність потреб, установок, інтересів, здібностей, ідеалів, переконань, що визначає вибір життєвих цілей студентів, сприяє розвитку їх активності, визначає успішний характер діяльності та глибоку особисту зацікавленість і задоволення роботою” [2, с. 31].

Отже, в психолого-педагогічному аспекті професійна спрямованість особистості майбутнього фахівця передбачає виявлення і всебічний розвиток його професійних інтересів, нахилів, професійно важливих якостей, проектування індивідуальної програми його професійного самовизначення тощо.

Висновки. Представлений теоретичний аналіз сучасних підходів до визначення сутності професійної спрямованості дає змогу зробити висновок, що остання є однією з педагогічних категорій, адже відображає суттєві властивості навчального процесу, а також особистості майбутнього фахівця, та щільно пов’язана з низкою інших категорій, як-от: “прикладна спрямованість”, “практична спрямованість”.

Використана література:

1. *Берьозкіна І. А.* Формування професійної спрямованості майбутніх інженерів у процесі навчання математичних дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / І. А. Берьозкіна. – Луганськ, 2010. – 22 с.
2. *Ванжа Н. В.* Самостоятельная работа студентов экономических специальностей в процессе изучения математических дисциплин в высших учебных заведениях : дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / Ванжа Наталья Владимировна. – Полтава, 2003. – 201 с.
3. *Гершунский Б. С.* Философия образования для XXI века : учеб. пособие для самообразования / Б. С. Гершунский. – М. : Пед.общество России, 2002. – 512, [2] с.
4. *Колягин Ю. М.* О прикладной и практической направленности обучения математики / Ю. М. Колягин, В. В. Пикан // Математика в школе. – 1085. – № 6. – С. 27-32.
5. *Петрук В. А.* Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей у процесі вивчення фундаментальних дисциплін : монографія / В. А. Петрук. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006. – 292 с.
6. *Сподін Л. А.* Педагогічні умови формування професійної спрямованості особистості студентів вищих аграрних закладів освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Л. А. Сподін. – К., 2001. – 20 с.
7. *Федоров В.* менеджмент закладу освіти, менеджер закладу освіти: психологічні засади / В. Д. Федоров. – Кам’янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2004. – 224 с.
8. *Швець В. О.* Теорія та практика прикладної спрямованості шкільного курсу стереометрії : навч. посібн. / В. О. Швець, А. В. Прус // Дидактика математики: проблеми і дослідження : Міжнар. збірник наукових робіт. – Вип. 20. – Донецьк : Фірма ТЕАН, 2003. – С. 126-135.

ВАРВАРЕЦКАЯ Г. А. *Профессиональная направленность в системе смежных научных категорий.*

В статье представлен теоретический анализ педагогической категории “профессиональная направленность”. Показана её взаимосвязь с прикладной и практической направленностью.

Ключевые слова: *направленность, прикладная направленность, практическая направленность, профессиональная направленность обучения, профессиональная направленность личности.*

VARVARETSKA G. A. *Professional orientation in the system of adjacent scientific categories.*

This article presents the theoretical analysis of such pedagogical category as professional orientation. Its mutual connection with applied and practical orientation is demonstrated.

Keywords: *orientation, applied orientation, practical orientation, professional orientation of education, professional orientation of personality.*

Гладка І. А.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

**ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПЕДАГОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ
В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ**

У статті аналізуються різноманітні форми і методи поточного контролю, які сприяють ефективності проведення перевірки знань, вмінь та навичок студентів, та доцільність відбору методів контролю відповідно до навчального матеріалу.